

Javaslat

Torockó épített örökségének

a Hungarikum Gyűjteményébe történő felvételéhez

Készítette:

Hegedüs Csilla

a Romániai Magyar demokrata Szövetség kultúráért felelős ügyvezető alelnöke
az Erdélyi Magyar Értéktár Bizottság elnöke

Kolozsvár, 2015. szeptember

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó szervezet neve: **Erdélyi Magyar Értéktár Bizottság**

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

• a javaslatot benyújtó személy: **Hegedüs Csilla – az EMÉB elnöke**

3. Levelezési cím: **400428 Aron Densușianu u. 6./A sz., Kolozsvár, Kolozs megye, Románia**

4. Telefonszám: **+40 720 072 061, +40 264 441 425**

5. E-mail cím: **emeb@rmdsz.ro**

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Torockó épített öröksége**

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

agrár- és élelmiszergazdaság

egészség és életmód

• **épített
környezet**

ipari és műszaki megoldások

kulturális örökség

sport

természeti környezet

turizmus

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: **Torockó, Fehér megye, Románia**

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

települési

tájegységi

megyei

• **Hungarikumok
Gyűjteménye-külhoni
magyarság**

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

Torockó – Tordától és Nagyenyedtől 25–30 km távolságra – a Borévi szoros és a Kőköz meredek sziklakapuja között, festői hegyek határolta szűk medencében fekszik. Délkelet felől az 1128 m magas Székelykő kopár bércei emelkednek a település fölé. A Székelykövel átellenben, az Aranyos völgye irányában a Szálas-tető és az Ordaskő 1250 m magas fenyő- és lombhullató erdőkkel körülvett sziklatornyai állnak. A völgy mélyén terül el a lombos kertekkel átszótt település. Kissé távolabb, északkelet felé a Mészáros-tető oldalait beborító erdőben, a sűrű lombok alatt kőfalak, szerteágazó útvonalak hálójá idézi föl a vasbányászat egykori pezsgő hétköznapjait.

A torockói medence ezidáig szerény régészeti leletanyaga rézkori és bronzkori közösségek létét jelzi, de római telepések vagy katonai erősség jelenlétét nem bizonyítja. A magyar nyelvben használatos -szlávól átvett - Torockó helynév azt valószínűsíti, hogy az itt megtelepedő magyarok gyér szláv populációval találkozhattak. Torockó és a szomszédos Torockószentgyörgy valószínűleg a tordai királyi ispánság alapítása. Az ispánság birtokából kihalított területet nyerték el a Pest vármegyéből érkező Ákos nemzetségbeli Thoroczkaiak, akik a medencét benépesítették, védelmét megszervezték, és figyelemreméltó módon, a XIII. század kezdetétől az első világháború okozta teljes átrendeződésig szinte folyamatosan uralták a völgy életét.

A vasművesség Torockón a XIV. század végén, vagy a következő század elején – kétségtelenül német bányászok jelenléte révén – kapott lendületet. Eredetük azonban bizonytalan. Az eisenwürzeni betelepülés elmélete, mely egy II. Endre által 1291-ben kiadott kiváltságlevelen alapszik nem tekinthető hitelesnek. (Jakó Zsigmond bizonyítja, hogy a sokak által idézett oklevél nem származhatott II. Endre kancelláriájából, hanem XVIII. századi hamisítvány.) Valószínű, hogy az a néhány német család, melynek neve a XV. század óta a forrásokban fölbukkan, valamelyik felső-magyarországi bányatelepről jött a Thoroczkayak birtokára.

A lassan már nemcsak helyi jelentőségű vasbányászat és vasművesség a település sajátos fejlődését eredményezte. A torockói jobbágy „polgár” szabadságához tartozott, hogy a határban szabadon kezdhetett, hajthatott bányát. A vasolvasztás és kovácsolás a közösségi munkamegosztás változatos formái szerint történt. Az olvasztók fűjtatóit és a vasverők kalapácsait egyaránt ötletes, vízi erővel hajtott szerkezetek működtették. Az évszázadokon át szinte változatlanul megőrzött munkafolyamat az ingadozó vízhozamtól, de legfőképp az olcsó faszéntermelés – az erdők fogyása miatt – beszűkülő lehetőségeitől függött.

A viszonylagos anyagi jólét, az iparúzókre jellemző fejlett öntudat alapot adott arra, hogy Torockó népe a XVI. századtól kezdődően szívós küzdelmet folytasson a feudális terhek csökkentéséért, majd később a jobbágyi kötelékek alóli szabadulásért. Az engedetlenségben, lázadásokban megnyilvánuló, majd jogi eszközökkel folytatott harc egyre elmélyülőbb feszültséget eredményezett a lakosok és a

Thorockayak között. Az ellentétekből fakadó legvéresebb összetűzések 1702-ben következtek be. A túlkapasoktól feldühített, elszánt várossal nem bírván, a hűbéri család az osztrák kormányzat katonai erejét hívja segítségül. Rabutin hadainak büntető rajtaütése, ennek halálos áldozatai a közösség tudatából nehezen kitörölhető sebeket okozott. 1704-ben Torockó újabb megtorlás áldozata volt.

Thorockay István vezető szerepe Rákóczi erdélyi hadműveleteiben hozzájárulhatott ahhoz, hogy Tiege császári generális a torockószentgyörgyi várat felrobbantotta, és a két falut felgyújtotta. 1784-ben, a Horea vezette parasztfelkelés során felégették a torockószentgyörgyi udvarházakat, a torockóiakat pedig megvádolták, hogy rokonszenveztek a lázadókkal. Ezt követően a bányászváros vezetői óvatosabb módszerekhez folyamodtak. Hajdani szabadságjogaik igazolása érdekében ekkor „találták meg” II. Endre 1291-es kiváltságlevelének másolatát, az ún. „hamis levelet”, amely részleteiben orvosolja a közösség XVIII. századi termelési viszonyokból fakadó sérelmeit. Jóllehet, az eredeti oklevél hiányában a „nagy per” sem vezetett eredményre, de e kétségtelenül ötletdús és nem mindennapi vállalkozás napjainkig befolyásolja a torockóiak eredettudatát.

A jobbágyság régen várt eltörlését végül az 1848-as forradalom hozta meg. A vas kitermelése és feldolgozása során a környékbeli román jobbágyokkal való együttműködés is hozzájárult ahhoz, hogy Torockó nem jutott a felégett Torockószentgyörgy és megannyi magyar falu sorsára.

A kétségtelenül sajátos torockói öntudat kialakulásában nagy szerepet játszott az iskola és az országos átlag feletti írásbeliség. Torockó a XVI. század második felében áttért az unitárius hitre, és 1595-ben már „algymnáziumot” működtetett. Az iskola tanárai és diákjai között jelentős személyiségeket találunk, itt tanult több unitárius püspök, a néprajzkutató Kriza János, valamint az utolsó erdélyi polihisztor Brassai Sámuel. A helybeliek vendégszeretetét és adakozókészségét bizonyítja, hogy ösztöndíjjal tették lehetővé székely diákok taníttatását. Szintén rendkívülinek tekinthető, hogy a XVIII. századtól a településen ún. nőnevelde működik.

Az 1848-as forradalom majd az 1867-es kiegyezés utáni korszak társadalmi-gazdasági fellendülése Torockón is éreztette hatását – mindenekelőtt polgárosodásában. A bányák gazdaságosságának fokozatos csökkenése, majd bezárása viszont a lakosság elvándorlásának kezdetét eredményezte. Orbán Balázs szerint 1765-ben a lakosság száma 1500-ra tehető, 1847-ben 1800-ra és 1870-ben 1810-re. 1890-ben már csak 1406 lakos él Torockón (ebből 1247 magyar, 74 román, 1 német és 84 egyéb nemzetiségű).

A XX. század változó társadalmi, gazdasági és politikai viszonyai a lakosság további elszegényedését, apadását eredményezték: 1930-ban 1310 lakos, míg 2005-ben pedig kevesebb, mint 600 fő él Torockón. A kommunizmus valós erkölcsi értékeket felborító, súlyos gazdasági és szellemi rombolása után a település az útkeresés ösvényét járja. Míg Torockószentgyörgy az immár magántőkén alapuló mezőgazdaság révén ért el gyors eredményeket, az ezredforduló Torockója a különleges természeti és művelődéstörténeti adottságokon alapuló faluturizmus vonzerejét igyekszik hasznosítani. A torockói házak, porták önmagukban is tükrözik a település egykori életének kettősségét: egyfelől a

városi követelményekhez való gyors illeszkedést, a felzárkózás igényét, másfelől az erős helyi hagyományokból táplálkozó és tovább élő népi kultúra jelenlétét. A Felső Piacsor szigorú rendben sorakozó méltóságteljes, fehér házai ott lehetnének Erdély, vagy a Kárpát-medence bármelyik kisvárosában. Ha a vasbányászat alkonya nem kényszerítette volna e máig tartó téli álomba Torockó gazdasági életét, akkor ez az örökség ma a bányavárosok kultúrájához lenne kapcsolható. Nem kevésbé igaz azonban az is, hogy amennyiben a bányászat a XX. század második felében is tovább él, ma gyárkémények és lélektelen, szürke tömbházak árnyékában nagyon nehezen lehetne az egykori népi építészet és kultúra emlékeit keresni. A bányák megszűnése egyértelműen a mezőgazdaság, és ezzel a falusi létforma felé terelte a torockóiak sorsát.

Torockó településképét a városias hangulatú tér négy oldalának egyazon korból származó, módos klasszicista ornamentikájú, múlt századi polgári ízléssel épült lakóházai teszik egységessé és nevezetessé.

A közép-európai településformának megfelelő négyszög alakú főtér és a szalagtelkek szabályossága arra enged következtetni, hogy a falu településszerkezete nem lassú természetes fejlődés nyomán, hanem egy vagy több lépcsős telepítés, a telkek egyidőben történő kitűzése eredményeként jöhetett létre.

A tér közepén látható a kőfallal kerített unitárius templom. A templomkert falához néhány üzlet és az 1882-ben alapított, muzeális értékű szerkezeteknek helyet adó tűzoltóállomás kapcsolódik. A templomegyüttes közvetlen szomszédságában állnak az 1595-ben alapított iskola új, XIX. századi épületei. A tér déli oldalán az egykori tágas piac területére állami rendeletre 1938-ban a görögkeleti templom, és 1977-ben egy tömbház épült. A piactér északi oldalán egy medencés kút, az eredetileg fából készített nagy vajor áll. Elnevezése a tó jelentésű német Weiher szóból magyarosodott. Különböző részei egyaránt szolgálnak itatásra, ruha-, illetve szőnyegmosásra.

A tér magasabban fekvő nyugati oldalán a Felső Piacsoron sorakoznak Torockó legmódosabb lakóépületei, az egykori vaskereskedők és hámtulajdonosok, a vasváltók és verősgazdák házai. A szemben levő oldalon, az alacsonyabban fekvő Alsó Piacsoron az ún. hidegkovácsoknak, a vasművesség mestereinek szerényebb, hasonló jellegű, ám kovácsoltvas tartozékokban igen gazdag házai állnak. Itt van az egykori járasszékhely, a mai polgármesteri hivatalnak és néprajzi múzeumnak otthont adó emeletes épület is.

Az Alsó Piacsor északi meghosszabbítása az Alsó utca, és ennek rövid leágazása, a nevében is egykori lakosaira, a fegyverkovácsokra emlékeztető Puskás utca. A Felső Piacsor déli meghosszabbítása a Torockószentgyörgy felé haladó Szentgyörgyi utca, melyben a földművesek házai között helyet kaptak a Bosla és Zsakó család módos kúriái is.

Torockó fehér házainak legértékesebb része, a klasszicista ízlésű polgári épületek a XIX. század húszas éveitől kezdődően jelennek meg, és az 1870-es tűzvész utáni években terjednek el. (A feljegyzések szerint ekkor, a Felső és Alsó Piacsorra egyaránt kiterjedő tűz 40 gazdának semmisítette

meg minden épületét.) Alaprajzuk az őket megelőző boronafalú jobbágyházak örökségét veszi át, azaz szoba (első ház)–konyha (pitvar)–kamra (hátsó ház) felépítésűek, néhol a konyha helyet cseréli a kamrával, és gyakran ezek a házak további szobákkal bővülnek.

E kőházak egyéniségét az arányaiban és díszítésében egyaránt jellegzetes homlokzatképzés adja. A ház fehérre meszelt homlokzatát vízszintes irányban övpárkány és gazdagon díszített, esetleg fogazatos ereszpárkány tagolja. A zöld zsalugáteres ablakok által meghatározott mezőkön általában íves fejezetű, kannelálás vagy kváderes pilasztert láthatunk. Az ablakok alatt szalagfonatos vagy geometrikus díszítés található. Az ablaknyílások fölötti mező gazdag, jellemző a félkörös virágszirnos díszítés, melyet szegélyezhet csipkézett téglalap alakú stukatúra vagy ívelt, esetleg a ház teljes szélességét övező párkány. A meszelt téglalapon elhelyezett ablak nagyságú nyílás a mezőgazdasági termények könnyebb beemelését szolgálta. A házak boltozott pincéiből gyakran nyitnak az utcára is ajtót, hogy az itt tárolt vastermékek könnyebben hozzáférhetőek legyenek. A ház tartozékai a művesen elkészített kovácsoltvas zárok, kilincsek, ajtógombok, hevederpántok, reteszek és támkúpok, a nyílszerű ablakrácsok, és egyéb vasalatok.

A fehér kőépületek másik nagy családja az eklektikus polgárházak jellemzőikben szorosan kapcsolódnak a klasszicista típushoz. Sajátosságuk a városi építészet eklektikus díszítésvilágának alkalmazásában rejlik. Megjelennek a szélesebb, vakolt ajtó- és ablakkeretek, a vastag, hajlított timpanonok, a kannelálás, esetleg kettős féloszlopok, betétes tükrök, figurális párkányok, erőteljes sarokarmírozások, ám a bányászat és a vasipar fokozatos megszűnte miatt már ritkábbak az értékes kovácsoltvas elemek.

Később épülnek urbánus hatást mutató, az utcára hosszú homlokzatukkal forduló házak és emeletes vagy két lakószintes épületek. A múlt századforduló táján alakult ki a polgárosodó Torockó történetének legpezsgőbb társadalmi és gazdasági élete, ami építészeti szempontból elsősorban a Főteret, és ezen belül ennek funkcionális változatosságát befolyásolta. Több vegyesüzlet, fűszerbolt, kocsmák, mézszárszék, vendéglő léte bizonyítható, de tudunk fogadóként működő emeletes házról, takarékpénztárról, postáról, cukrászdáról, gyógyszertárról is.

Kár, hogy a bányák bezárásával ennek a pezsgő életnek, a fejlődésnek és ezzel a nagy építkezéseknek is vége szakadt. Ez a megtorpanás, és az a tény, hogy az 1860 után épült házak minőségileg megállták a helyüket azt eredményezte, hogy ez a nagyszerű építészeti örökség napjainkig szinte sértetlenül fennmaradt.

Torockó legmagasabban fekvő részein az egykori bányászcsaládok telkei állnak. A Piac tér északnyugati sarkából indul a Felső utca, melynek folytatásaként a bányák felé emelkedik az alsó szakaszán fűrészfogas beépítésű Bányász utca. A Gatyaulet és az Új utca tengelye a Piac térről jobbra párhuzamosan, a Felső Piacsor telkei végében igyekszik követni a szintgörbék vonalát. Az Új utcának neve is mutatja, hogy későbbi keletkezésű; keleti sorát a Felső Piacsor hosszú telkeiből választották le.

Jellegzetes hangulati eleme a faluszövetnek a kikövezett, keskeny Sikátor, mely kőfalak és kerítések között húzódva köti össze az Új utcát a Felső Piacsorral. Szintén hangulatos, csendes része a településnek a Felső Szurdik, egy kettős zsákutca, melynek kiszélesedésében a Kis Vajor áll.

Elsősorban a település ezen részein láthatjuk azt a néhány XVIII. századi jobbágyházat, melyek homlokzatképzésükben és szerkezeti megoldásaikban jól elkülöníthető, egyedül Torockóra jellemző típust alkotnak. E házak fő jellemvonása, hogy gerendafalaikat csak az egykor pirosra festett ácsokos ablakok szintjéig tapasztották és meszelték. Többnyire három helyiséget foglalnak magukban: a szobát, amelyet háznak (első háznak) neveznek, a konyhát (pitart), melynek „világossága“ a pitar udvara, hátulsó része, ahol a kemence állt, a pitar kamrája, és végül a hátulsó házat, vagy kamrát, mely lehetett lakótér is. A keresztvéges rönk-boronafalakat a szépen munkált ácsokos ablak- és ajtókeretek tagolják, merevítik. A falakra deszkafödém támaszkodik, melyet az utcai szobában mestergerenda tesz teljessé. A helyiségek padozata vert föld vagy deszkapadló. Az eredetileg kontyolt, füstlyukas tetőt mára javarészt egyszerű szarufás szerkezetű (kakasülős), csonkakontyos fedélszerkezet váltotta fel, a zindelyhéjazatot pedig általában cserépre cserélték.

Az Alsó Piacsort megszakító, ennek közepén, a Székelykő irányába ereszkedő utca a Szoros, amely egy hídon áthaladva a Kis Piac térbe torkollik. A szabálytalan téren a patak vizét felhasználva egykor vízzel hajtott verők (hámorok), később malmok működtek. Ritkaságként számon tartott népi építészeti emlék az 1752-ből származó ma is működő malomszerkezet és a hozzátartozó molnárház. A felülcsapós patakmalom egy korabeli kohó helyén áll, kőpadgerendáját Torockó címere, és egy latin nyelvű felirat díszíti.

A Kis Piac térről indul az Alsó és Felső Kővár utca, melyben mezőgazdászok és verősgazdák házai egyaránt álltak. A település ezen részén talán a legváltozatosabb az építészeti örökség. A jobbágyházak, valamint a klasszicista, illetve eklektikus polgárházak mellett nagy számban láthatunk itt korai és késői népi jellegű épületeket. A XIX. századi polgárosodási folyamatból Torockó szegényebb rétegei kimaradtak. Építkezéseikben csupán az arányok, és egyes formák utánzásával próbálták és tudták követni a polgári épülettípusokat.

A korai parasztháztípus általában boronás vagy zsilipelt szerkezetű falaira deszkafödém támaszkodik. Tetőszerkezete egyszerű kakasülős, leginkább vízvetős csonkakontyolt, héjazata cserép, ritkábban zindely. Tapasztott és fehérre meszelt homlokzataik ritkán díszítettek, jellemző forma az egyszerű vagy kettős vakolatkeret. Pallótokos ablakaikat fatáblák fedik.

Alaprajzukat tekintve szintén egytraktusos felépítésűek, két- vagy három helyiséggel, de ebbe a csoportba soroltuk a nagyon egyszerű, egyosztatú, kunyhó jellegű épületeket is. A keletkezés szempontjából ez a legbizonytalanabb épületcsoport – csak néhány, a XIX. század utolsó negyedében felépült háznak ismert az építési éve. Ugyanakkor az egyes épületeken felfedezhető kisméretű, kovácsoltvasrácsos ablak vagy gömbfaboronás szerkezet arra utal, hogy ezek keletkezésének ideje a

XIX. század első felére valószínűsíthető. A legtöbb korai népi ház azonban olyan építészeti megoldásokkal rendelkezik, amely végigkíséri a vizsgált periódust, sőt nem zárhatjuk ki XX. századi keletkezésüket sem.

A XX. századi építkezések, a megfelelő gazdasági háttér hiányában, már csak ritkán vitték tovább a polgári igényességet. Annak ellenére, hogy a késői népi épületek tömegükben követni próbálták a XIX. századi polgárházakat, fokozatosan egyszerűsödtek, mindinkább visszatérve más falvak népi építészeti formákhöz.

Építőanyaguk javarészt téglából. Nyílászáróik a XX. század első felét jellemzik, ilyen például a harmincas évekből származó háromszögletű főhomlokzati ablak. Rendszerint nem rendelkeznek kovácsoltvas részlettel, stukkódíszítéssel, vagy faragott kő elemekkel. Homlokzatuk általában vakolt, gyakrabban színes, azonban előfordulnak vakolatlan téglapépületek is. Homlokzati díszítései hiányoznak, vagy teljesen idegenek a korábbi hagyományoktól.

Az Alsó Kővár utca végét, és a folytatásában kezdődő Cigánysor kezdetét a Székelykő egyik leghangsúlyosabb, Kő Farka elnevezésű, meredeken aláfutó sziklaéle jelzi. A Cigánysoron kis, szabálytalan telkeken álltak a legnehezebb kohómunkát végző ún. cigánykovácsok egykori kunyhói. Ezek lakói az ötvenes években nagyrészt új házakba költöztek.

Torockón szokássá vált az épületek építési dátumát szemöldökgerendába, mestergerendába, majd később emléktáblára feljegyezni, ezért a hagyományos lakóépületek és csűrök mintegy felének ismert a pontos építési dátuma és építetőjének neve. A XVIII. századi évszámok egy részét szöveg kísérete nélkül, az ajtók szemöldökfájába vésték be, de fennmaradtak latin szövegbe foglalt évszámok is. A XIX. század első felétől kezdődően a torockóiak az udvari homlokzatok főbejárata fölé egyre gyakrabban helyeznek az építetőknek emléket állító kő, esetleg vakolatból kialakított „emléktáblát”. E polgári igényeket tükröző feliratok ma 58 épületen láthatók, néhányuk igényesen fogalmazott szövege van. A táblákat gondosan faragták, és általában valamilyen mértani- és virágmotívummal, ritkábban Torockó címerével díszítették.

A hagyományos torockói udvarokat általában a keresztben épített nagy csűr zárja le, mely a hasonló elhelyezésű szomszédos csűrökkel csűrsort alkothat. A lakóház mögött lehetnek kisebb gazdasági épületek, például sütőház, kamra, gabonás, vagy ólak. Ritkábban a házzal szemben egykori közösségi funkciókat kiszolgáló mézárház, vegyesbolt, postahivatal, kovácsműhely, kocsmá állhat, de tudunk egykori tekepályáról is, mely a vele egybeépített ivó közönségének biztosított kellemes időtöltést.

A torockói kapuk és kerítések hagyományos anyaga a fa. Az utcaajtók (kiskapuk) rendszerint gondosan megmunkált, borított szerkezetűek, melyeket kovácsolt szegekkel vertek ki, és mives kovácsoltvas támkúpokkal, pántokkal, zárral, kilinccsel és ajtógombbal láttak el. Az utcaajtókat általában zsindellyel, cseréppel, újabban fémlemezzel borított kontyolt- vagy nyeregteretével védték. A kapukat keményfából faragott bálványokra akasztották; ezekre, vagy a kiskapu szemöldökgerendájára

általában bevették a kapu állításának évét és állítói nevének kezdőbetűit. A módos házaknál az udvart magas, kőkeretes, faragványokkal díszített, borított- vagy betétes felépítésű kapu zárja le. Ezeket könnyen kezelhető, rugós, kovácsoltvas zárszerkezetekkel látták el. Míves kovácsoltvas kapuja a polgármesteri hivatalnak, valamint a temetőbejáratnak van.

6. Indoklás a Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvétel mellett:

Torockó egyike azon ritka településeknek melyek megtartották évezredes szokásaikat és kulturájukat, Orbán Balázs ezt írja róla:

"Torockó népe, mint nagyon conservatív természetű, egész körömszakadtáig ragaszkodik ősi szokásaihoz, hagyományaihoz s egyáltalában újítás az életmód és egyebekben is bajosan tudja köztük magát megfészkelni. E ragaszkodás, ha némely dolgokban (...) hátrányos is, de másrésről üdvös hatását sem lehet elvitatni, mert régi szokásai, jó sajátságai s nemzeti öltözékéhez való e szívós ragaszkodásnak, a külbefolyások előli e zárkózottságnak tulajdoníthatjuk, hogy ezen alig 3000 lelket számláló népség más elemek közepette fentartá nemzetiségét, őseinek szebb tulajdonait, jó erkölceit s festőileg szép nemzeti öltözetét. Ez utóbbi századunk mindent egy kaptára vonó törekvései daczára is oly annyira tartja magát, hogy azt letenni egyértelmű lenne a polgártársaival való meghasonlással, miért akárhány fiatal van, ki tanulási vagy másutt mulatása ideje alatt ujdivatú mezbe búvik, de hazatelepültével azt azonnal a torockóiak kegyelt öltözékével cseréli fel."

Torockó a Kárpát-medence legépebben és leghitelesebben fennmaradt népi építészeti együttese. Egyedi értékekkel rendelkezik Erdély számára, ugyanúgy ahogy Magyarország számára Hollókő. Ugyanakkor itt található a Kárpát-medence legrégebbi, 1668-ban épült, in situ megőrzött parasztháza, amelyet egy nemzetközi program keretében a Transylvania Trust alapítvány újított fel.

Torockón a Nap kétszer kel fel. Korán reggel megjelenik az égbolton, a Székelykőtől balra, majd elbújik a Székelykő mögé, és csak később emelkedik olyan magasra, hogy bevilágíthassa az egész falut. Ezt különös jelenséget az 1130 méteres észak-dél vonulatú Székelykő sajátos alakja okozza.

A falunak a természeti értékek mellett jelentős épített és szellemi öröksége is van: a házak egyedi, csak itt jellemző stílusban épültek. A Transylvania Trust alapítvány munkájának köszönhetően, amely Budapest V. kerülete önkormányzatának támogatásával zajlik immáron közel 20 éve, 1999-ben Torockó kapta meg a legjelentősebb európai építészeti díjat, az Európai Unió Europa Nostra díját, *"138 hagyományos házból álló, egyedi népi építészeti együttes kiváló helyreállításáért, mely szakmai körök kezdeményezésére, a legmagasabb műemlékvédelmi követelmények betartásával, határokon átnyúló*

támogatással és helyi elkötelezettség eredményeként valósult meg." A torockói épített örökség megőrzésére támogatási programot indított be a Transylvania Trust Alapítvány, ez az alapítvány dolgozta ki a világörökségi jelöléshez szükséges dokumentációt is.

A Torockó Értékvédő Program immár 19 éve a Kárpát medence egyik legépebben fennmaradt népi építészeti együttesének aktív, ösztönző jellegű integrált védelmére törekszik. Műemlékvédelmi szakmai körök kezdeményezésére azzal a céllal jött létre, hogy megakadályozza Torockó több száz éves múltra visszatekintő, összefüggő házsorai és egyedi műemlékei által egyaránt egyedülálló, ugyanakkor veszélyeztetett építészeti örökségének fokozatos átalakítását, az együttesek megbontását.

Ez a munka egyaránt szívügye a falu lakosságának, a szakmában dolgozóknak, valamint az egész erdélyi magyarságnak. Torockó öröksége felbecsülhetetlen épített, szellemi és természeti vagyon, amelyet az erdélyi magyarság őriz és véd. Kérvenyezzük Torockó épített örökségének felvételét a külhoni magyarság értéktárába, annak érdekében, hogy ez a védőmunka még teljesebb, még hatékonyabb lehessen.

Torockó épített öröksége 2015. december 10. óta az Erdélyi Magyar Értéktár Bizottság döntése értelmében az Erdélyi Magyar Értéktár részét képezi.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája: (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

- *Eltűnő kultúrák nyomában VI. Nemzetközi Székelyföldi Fotóművészeti Mesterműhely 2009.* október 5-12. Torockó-Verespatak--Gura Humorului
- Furu Árpád, Kolozsvár, 2006: Műemlékvédelem Torockón
- Orbán Balázs, A Székelyföld leírása
- KNÉZY JUDIT: Iparosok számlái, elszámolásai a 18–19. században. [Accounts and invoices of craftsmen in the 18th–19th centuries.] In *A vasművesség évezredei a Kárpát-medencében.* Szerk. Nagy Zoltán,
- 1097. KÓS KÁROLY: Torockói kovácsmunkák. [Masterpieces of smiths in Rimetea.] In *Torockói népművészet.*
- Kós Károly, Szentimrei Judit, Nagy Jenő, F. Halay Hajnal, Furu Árpád. Kolozsvár, Kriterion, 2010. 61–86., ill.

- 1098. KÓS KÁROLY: Vasművesség. [Iron craft.] In Torockói népművészet. Kós Károly, Szentimrei Judit, Nagy Jenő, F. Halay Hajnal, Furu Árpád. Kolozsvár, Kriterion, 2010. 19–60., ill.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

<http://www.transylvaniatrust.ro/index.php/hu/programok/torocko-ertekvedo-program/>

<http://torocko.eu/>

iii. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

1.) A Felső Piacsor

2.),3.) A Felső Piacsor házai

4.) Az Unitárius templom

5.) Templombelső

6.), 7.) Tipikus torockói ház és kapu

8.) a Felső és Alsó Piacsor kereszteződése

9.) Turisták
Torockón

10.) Torockó, háttérben a
Székelykő

11.),12.)
Az Europa
Nostra díj
átadása

1999-ben.

13.) Torockóiak népviseletben

2.) A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

- **Kelemen Hunor, az RMDSZ elnökének támogató levele**
- **Hegedüs Csilla, az Erdélyi Magyar Értéktár Bizottság elnökének támogató levele**

3.) A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

A fotók az RMDSZ fotótárából származnak.

